

JAARVERSLAG MOLEN “DE LELIE”

2018

Jesse in 't Veld

01-01-2019

korenmolendelelie@gmail.com

Voorwoord

Het jaar 2018 ligt alweer achter ons, en wat is er in het afgelopen jaar weer veel gebeurd! Het resultaat staat op de voorkant: een stralende, opgeknapte molen! Maar naast werk aan de buitenkant is er ook binnen een hoop gedaan. En laten we ook vooral niet de omgeving vergeten, want ook de windvang moet onderhouden worden. Veel mensen wisten de molen weer te vinden in het afgelopen jaar en ook onze meelproducten vinden nog steeds gretig aftrek. Allemaal signalen dat onze molen er toe doet, en dat zien we graag!

‘MOLEN OPEN’, een veel voorkomend beeld in 2018 en hopelijk ook in 2019.

Veel tijd om te mijmeren hebben we echter niet. Het nieuwe jaar brengt weer veel kansen om onze molen verder te verbeteren en op de kaart te zetten. Al 100 vrienden dragen de molen een warm hart toe en zorgen voor de noodzakelijke financiële fundering van onze activiteiten. We hopen ook in het komende jaar veel nieuwe vrienden te verwelkomen. Zij geven met z’n allen aan dat de molen voor hen belangrijk is, ook bij grotere projecten waarbij draagvlak erg belangrijk is om de financiën geregeld te krijgen. Denk hierbij bijvoorbeeld aan ons schitterende project om de kelder en het motorhuis gerestaureerd te krijgen. De voorbereidingen hiervoor lopen inmiddels en ik kan niet anders zeggen dan dat het een schitterend geheel moet gaan worden. De toekomst heeft ons dus nog mooie dingen te brengen.

Voordat ik een punt zet achter dit voorwoord wil ik mijn grote dank nog uitspreken aan het bestuur van Stichting Molens Hoeksche Waard. Hoewel het bestuur vaak op de achtergrond opereert, werken ze keihard aan het behoud van maar liefst tien (!) molens. Een hele prestatie. Zonder het bestuur zouden we nu niet in staat zijn ons mooie molenerfgoed met u te delen en had ik nu niet de mooiste hobby ter wereld. Ik dank ze daarom bij dezen hartelijk voor de prettige samenwerking in het afgelopen jaar en ik hoop dat we op deze weg tot in lengte van jaren door kunnen blijven gaan.

Namens alle vrijwilligers van de molen wens u veel plezier bij het lezen van dit jaarverslag en hoop u ook in het komende jaar te mogen verwelkomen op de Puttershoekse korenmolen.

Jesse in ’t Veld

Molenaar – “De Lelie”, Puttershoek

Inhoud

Voorwoord.....	1
Inhoud	2
Activiteiten	3
<i>Evenementen</i>	3
<i>Openstelling</i>	3
<i>Molentaal</i>	3
<i>Maalactiviteiten en meelverkoop</i>	4
<i>Leerling molenaar(s)</i>	5
Vriendenkring	6
Educatie	6
Inventaris en machines.....	7
<i>Kleine goederen</i>	7
<i>Grote goederen</i>	7
Molenbiotoop.....	11
Veiligheid	12
Onderhoud	12
<i>In eigen beheer</i>	13
Restauratie kelder en motorhuis.....	14
Molenerf	14
Jaarcijfers.....	15
<i>Financieel</i>	15
<i>Bezoekers</i>	15
<i>Aantal omwentelingen</i>	15

Activiteiten

In het afgelopen jaar zijn er weer verschillende activiteiten geweest op de Puttershoekse korenmolen. Hieronder een samenvatting.

Evenementen

In het afgelopen jaar heeft de molen weer deelgenomen aan een aantal evenementen, waaronder Nationale Molendag, Toer langs de Boer, Open Monumentendag en de Nationale Natuurwerkdag. Daarnaast stonden we met een goed gevuld kraam op de Puttershoekse Ponymarkt en de Boerenmarkt bij Huys te Hoecke. Alle dagen werden goed bezocht en laten nog steeds een stijgende lijn zien in de aantallen. Het is goed om te merken dat onze molen in de belangstelling staat én blijft!

De molen vormde samen met een oude vrachtwagen van Van Die uit Piershil een historisch decor op de 7e Molendag Hoeksche Waard in oktober.

Openstelling

In het afgelopen jaar is de molen vrijwel iedere zaterdag open geweest van 10:00 tot 17:00 uur. Daarnaast is de molen ook regelmatig op zondagmiddag open geweest van 14:00 tot 17:00 uur. Hoewel dit bijna wekelijks gebeurt, houden we de zondag als een aanvullende draaidag. Zodoende kunnen we die dag ook nog anders invullen als dat nodig is, bijvoorbeeld een dagje weg. Vooral in de zomermaanden gebeurt het regelmatig dat de molen ook 's avonds draait. Deze uren worden dan vooral besteed aan onderhoudswerk. Buiten de vaste openingstijden door is de molen een aantal malen speciaal opgesteld voor groepen en andere belangstellenden. Daarnaast hebben we een goede relatie met B&B Mol in het dorp, die regelmatig langs komt met (internationale) gasten. Ook gasten van de naastgelegen theetuin 'De Koffiemolen' brengen regelmatig een bezoek aan de molen en vice versa.

Molentaal

Om met de molen uiting te geven aan vreugde of rouw worden traditioneel een tweetal wiekstanden gebruikt. Hieronder een kort overzicht:

Vreugdestand:

- In 2018 heeft de molen niet in de vreugdestand gestaan.

Rouwstand:

- Vanaf 29 juni heeft de molen een week in de rouwstand gestaan i.v.m. het overlijden van molenaar Klaas Kleijwegt uit Rozenburg. Klaas was o.a. nevenmolenaar op de Oostmolen in Mijnsheerenland en heeft ook enkele keren op Puttershoek gedraaid.
- Op 31 augustus is de molen kort in de rouwstand gezet tijdens het passeren van een aangespannen rouwkoets.
- Van 26 tot 29 december heeft de molen in de rouwstand gestaan vanwege het plotselinge overlijden van Ingeborg Pouwels, werkzaam bij vereniging De Hollandsche Molen voor o.a. educatie, archiefontsluiting en de Molenprijs.

Maalactiviteiten en meelverkoop

De beste manier om een molen te behouden en in stand te houden is door hem gebruiken. Daar is hij immers voor gebouwd! Naast veelvuldig draaien gebruiken we ook de maalstenen om puur ambachtelijk meel te produceren. Sinds vier jaar gebruiken we het koppel maalstenen voor het malen van tarwe. Hoewel de steen prima meel produceerde, viel het wel op dat het maalproces tussen de stenen nog wel iets beter kon. Om die reden zijn de stenen dan ook afgelopen zomer van elkaar af gelicht, schoongemaakt, bekeken en bewerkt. Het bewerken van de stenen, het zgn. scherpen of billen, is een nauwkeurige klus.

Samen met molenmaker Bas Batenburg van de Restauratiewerkplaats Schiedam hebben we de groeven in de bovenste steen (de „loper“) ietsjes dieper gehakt. Hierdoor krijgt de steen een beter snijvermogen en kan hij zijn graan beter verwerken. Na deze klus zijn de stenen opnieuw op elkaar gelegd en is het geheel weer afgesteld. Deze ingreep heeft gewerkt: de stenen malen prima en blijven ook bij minder wind malen.

De 1200 kilo zware loper (bovenste, draaiende steen) hangt in de steenkraan. Het groevenpatroon (scherpsel) is goed te zien.

Al sinds het begin verkopen we het geproduceerde meel in de molen aan thuisbakkers. In 2018 zijn we daarnaast door een Rotterdamse bakker benaderd voor het leveren van een behoorlijk groot volume meel en bloem. Daar we deze hoeveelheden niet met vrijwilligers kunnen bolwerken, hebben we dit aanbod doorgespeeld naar de molen van Zierikzee, waar wij altijd onze tarwe van betrekken. Deze molen maalt nog op commerciële basis. Wel staan we nog open om in samenwerking met Zierikzee kleinere volumes Hoeksche Waards molenmeel te leveren. In totaal is er in 2018 **950** kg tarwe gemalen.

Naast het zelfgemalen tarwemeel en tarwebloem, verkopen we inmiddels ook diverse andere meelsoorten die gemalen worden op de molen van Zuid-Beijerland. In 2019 zal het assortiment nog verder uitgebreid worden met een aantal eigen meelsoorten. Wanneer ook ons elektrisch koppel maalstenen (zie 'projecten') werkt zullen we een meer graansoorten (waaronder maïs, rogge en spelt) zelf gaan malen. Aan het maalproces stellen we uiteraard strenge eisen. Zo worden de stenen zowel vóór als ná het malen schoongemaakt. Om ongedierte tegen te gaan sluiten we het gat tussen de steen en de daar omheen staande kuip af met twee goed afsluitende plankjes. In de zomermaanden plaatsen we daarnaast mottenvallen en houden we de boel extra goed schoon. Zo kunnen we garanderen dat ons meel voldoende lang houdbaar blijft en niet blootgesteld wordt aan ongedierte. Ook de katten van de burens dragen daar enthousiast aan bij.

Molenaars

In 2018 werd de molen officieel bemand door twee molenaars:

1^e molenaar: Jesse in 't Veld

2^e molenaar: Piet Lodder

Piet Lodder draait sinds 2018 niet meer vast op De Lelie, maar is nog wel beschikbaar als nevenmolenaar op drukke dagen (bijv. Toer langs de Boer) en voor scholenbezoek. Hoewel het aantal draaiuren niet tegenvalt, streven we ernaar dat de molen ook op een vaste doordeweekse dag draait. Vooral nog gebeurt dat wel regelmatig, maar niet op een vaste dag. Een extra nevenmolenaar erbij is daarom gewenst. Verder is de molen in 2018 enkele keren bemand geweest door Tony Hop (Made), Gerrit Knol (Goidschalxoord) en Jan Bruins (Oostmolen, Mijnsheerenland).

Leerling molenaar(s)

Sinds september 2017 is Nick van Veen uit 's-Gravendeel verbonden aan De Lelie als leerling-molenaar. Via het Gilde van Vrijwillige Molenaars volgt hij de opleiding tot windmolenaar. Wanneer hij aan het eind van 2019 over voldoende theoretische en praktische kennis beschikt kan hij opgegeven worden voor het toelatingsexamen. Na het behalen van zowel dit toelatingsexamen als het landelijk examen mag hij zich gediplomeerd molenaar noemen. We hopen van harte dat hij ook na het behalen van zijn getuigschrift bij De Lelie betrokken blijft.

Sinds oktober 2018 is ook Daniël 't Lam uit De Wacht als leerling-molenaar bij De Lelie betrokken. Hoewel hij nog maar 10 is, is hij bij het Gilde al wel ingeschreven als jeugdlid. Over zes jaar mag hij officieel aan de opleiding beginnen. Tot die tijd kan hij alvast behoorlijk wat theoretische en praktische kennis op doen. We hebben er alle vertrouwen in dat hij uiteindelijk een gedreven molenaar gaat worden!

Naast Nick en Daniël hebben in het afgelopen jaar diverse andere leerling-molenaars op de molen gelest in het kader van hun opleiding. Op 15 en 16 december zijn er daarnaast twee praktijkdagen 'vangversteken' geweest, waar 20 leerling-molenaars uit de hele provincie aan deel hebben genomen. Beide dagen stonden in het teken van het afstellen van de vang (rem).

De wind is gedraaid. Daniël en Nick draaien de wieken weer in de wind.

Vriendenkring

In september 2017 zijn we gestart met het vormen van een vriendenkring. Aan het eind van dat jaar mochten we reeds 35 vrienden verwelkomen, welk aantal in 2018 is gestegen tot ca. 100. Op 1 januari 2018 hebben we speciaal voor alle vrienden een nieuwjaarsborrel georganiseerd, die goed werd bezocht. Daarnaast ontvangen de vrienden gedurende het jaar diverse nieuwsbrieven en kan iedere vriend of vriendin op de Ponymarkt in mei een molenbrood af komen halen. We streven ernaar om in 2019 het aantal vrienden te verdubbelen. Ons streven is om uiteindelijk ca. 4 á 500 vrienden te kunnen werven. De jaarlijkse contributie (€ 10,- euro) draagt aanzienlijk bij aan de activiteiten die we gedurende het jaar organiseren. Daarnaast vormt het een stevige basis voor onderhoudswerkzaamheden die buiten de reguliere onderhoudssubsidies vallen. Des te groter het aantal vrienden, des te beter kan de molen onderhouden worden.

Educatie

Educatie vormt een belangrijk deel van de activiteiten op de molen. We vertellen graag over de techniek, de historie en de verhalen van onze molen. Samen geven ze de molen context, zodat we ons verleden wat beter leren begrijpen. In het afgelopen jaar zijn we gestart met het ontwikkelen van een lesprogramma voor basisschoolleerlingen. Onder de noemer 'Van Akker tot Bakker' heeft groep 7/8 van de Rehobothschool in Maasdam in oktober hiermee kennis gemaakt. Verdeeld over drie ochtenden bezochten zij het bedrijf van de fam. Boer in de St. Anthoniepolder, onze molen en de Oude Bakkersschuur in Maasdam.

Via een rondleiding en opdrachten ontdekten zij zo de weg van graan tot brood. Een belangrijk onderdeel in het programma is dat zij actief met het onderwerp aan de slag gaan. Zo hebben ze uitgebreid de graankorrel bekeken en getekend, zelf graan gemalen en hun eigen brood gebakken. Het behoeft geen nadere uitleg dat dit programma zeer in de smaak viel! Met de feedback van de docenten wordt het programma nu verder gestroomlijnd. Ook worden er nog een aantal opdrachtvellen gemaakt voor de grotere groepen. Het ligt in het vooruitzicht om het programma in 2019 af te ronden en aan te bieden aan de basisscholen in de streek.

Naast basisscholen geven we ook regelmatig rondleidingen in de molen aan passanten of groepen. Om het verhaal van de molen zo goed mogelijk te kunnen vertellen en laten ervaren proberen we de molen zo authentiek en correct mogelijk in te richten. Daar zitten natuurlijk beperkingen aan. Zo hebben we nu (gelukkig) elektriciteit in de molen en zijn moderne gereedschappen soms toch wel wat handiger in gebruik. Ook kampen we met beperkte ruimte: de grasmaaier en diverse tuingereedschappen willen we eigenlijk liever niet in de molen hebben, maar bij gebrek aan iets anders moeten we het ermee doen. Wel wordt er regelmatig nagedacht over een oplossing hiervoor, maar vooralsnog is die er nog niet. De meest ideale oplossing is een schuurtje 'onder' de molen. Helaas ontbreken de financiën nog hiervoor. Aan een oplossing wordt gewerkt.

Inventaris en machines

Kleine goederen

In het afgelopen jaar is de inventaris van de molen uitgebreid met diverse kleine goederen. Een gedeelte hiervan komt voort uit schenkingen, de rest door aankoop. De opbrengst uit de meelverkoop, giften en de contributiegelden van de vrienden zorgen voor een budget voor dergelijke aankopen. In het afgelopen jaar zijn er o.a. een oude zakkenhaak (om zakken van een stapel te trekken), 35 oude jute tarwezakken, een antieke kettingtakel, een bilhamer, een canvas drijfriem en een medaille van de suikermars met reclame van Leeuwenburgh's Graanhandel aangekocht. Daarnaast zijn er diverse oude gereedschappen geschonken (w.o. schaven en boren). Daarnaast is er uit de eigen privé collectie een antieke kassa in het kantoor neergezet, afkomstig uit het vm. tramstation van Klaaswaal. Ter aankleding van het interieur en exterieur zijn er daarnaast nog een tweetal reclamebordjes aangeschaft: eentje van Wed. P. de Jongh, Zaadhandel en Boomkwekerijen (naar een oude foto) en eentje van Wessanen voor het interieur van het kantoor. Samen met de bestaande borden van Delfia Oliefabrieken en P. Sluis is de molen nu weer volledig voorzien van alle reclamemateriaal dat vanouds op de molen aanwezig was. Daar zijn we toch wel een beetje trots op!

Grote goederen

Naast een aantal kleine goederen zijn er in het afgelopen jaar ook een aantal grote spullen aan de molen toegevoegd. In het jaarverslag van 2017 werd gemeld dat er inmiddels op de luizolder een aandrijving was gemaakt voor de koekenbreker. In het eerste kwartaal van 2018 is deze aandrijving aangesloten op de koekenbreker en is de restauratie daarvan afgerond. In oktober 2018 werd als slotstuk een fraaie afvoerkoker gemaakt.

Reconstructie graanzuiveringsmachine

In de zomer werd een kleine wanmolen overgenomen van het echtpaar Van der Wildt, woonachtig aan de Molendijk. In de kassen achter hun huis staat een indrukwekkende collectie oude landbouwwerktuigen. Van zaaimachines tot een combine, je kijkt er werkelijk je ogen uit. De wanmolen komt van oorsprong uit de boerderij die op de hoek van de Molendijk en het Schouteneinde heeft gestaan. Niet heel lang geleden was daar de HAABO in gevestigd, een handel in tweedehands goederen. Met deze machine werd het kaf en stof uit het graan geblazen en gezeefd. Het is bekend dat de molen in 1881 met een dergelijke machine uitgerust is geweest. Deze is waarschijnlijk in 1902 verwijderd. Oorspronkelijk werd de wanmolen met een slinger aangedreven. Omdat de vroegere reinigingsmachine in de molen wind-aangedreven is geweest, hebben we de slinger vervangen door een riemschijf.

In de loop van het jaar is gewerkt aan een algehele restauratie. Enkele onderdelen bleken te slecht te zijn om nog te gebruiken. Ook zijn er een drietal afvoerbakken onder gemaakt om het kaf, stof, zand, zaadjes en schoon graan gescheiden op te kunnen vangen. Tot slot is er een toevoerkoker gemaakt vanaf de luizolder en is het geheel gedeeltelijk opnieuw in de verf gezet. In tegenstelling tot het originele ontwerp staat de wanmolen nu niet meer op poten maar hangt deze op aan twee draagbalken. Vanwege de vaste opstelling en de verbouwing spreken we nu wel over een 'graanschoner' i.p.v. een wanmolen. Tot slot zijn we nog veel dank verschuldigd aan Henk Kalse, vrijwilliger op de molen van Westmaas, die een aantal houten bussen heeft gedraaid voor de riemschijven (poulies). Veelal waren de asgaten namelijk de groot voor de as. Met een houten, deelbare bus, kon deze ruimte worden opgevuld.

Impressie van het interieur met verschillende voorwerpen.

Aankoop en plaatsing elektrische maalstoel

Naast de graanschoner zijn we in 2018 ook de trotse eigenaar geworden van een oude maalstoel. Een maalstoel is simpelweg een maalsteen die op een verhoging is geplaatst (de 'stoel') en veelal motorisch wordt aangedreven. Van oorsprong komt deze maalstoel uit de Mariapolder in Strijensas. Later is deze uit liefhebberij overgenomen door Toon Boer uit Strijen. In juli is deze maalstoel samen met een aantal collega-molenaars gedemonteerd en verplaatst naar Puttershoek. Daar werd hij nog dezelfde dag weer neergezet op de begane grond. De maalsteentjes (diam. 1 meter) bleken echter gescheurd te zijn en zijn buiten tegen de molen gezet. Kort daarna werd in de achterhoek een tweedehands stel stenen gevonden van basaltlava. Iets kleiner (90 cm), maar wel schitterend van structuur.

In 2019 zal deze maalstoel volledig operationeel worden gemaakt. De aandrijving geschiedt d.m.v. een elektromotor. Van origine heeft er nooit een dergelijke maalstoel in de molen gestaan. Wel stond er eentje in de maalderij naast de molen (van 1931 tot 1953). Ook zijn er in 1953 plannen geweest om er eentje in de molen te plaatsen. Uiteindelijk is dat 65 jaar later dan toch nog gebeurd. Omdat de maalstoel ca. 800 kilo weegt hebben we de houten vloer afgestempeld op de bestrating eronder. Twee houten stutten (oude schoren van het staartwerk) zorgen er zodoende voor dat de (zware) vloerbalken niet door kunnen zakken.

Aankoop en plaatsing graanpletter

In het jaarverslag van 2017 konden we melden dat we bezig waren met de aankoop van een graanpletter. Op 28 januari zijn we twee pletters wezen halen in het Vlaamse Beveren-aan-den-IJzer, een plaatsje tegen de Franse grens bij Ieper. De kleinste (en de zwaarste) van de twee is naar collega-molenaar Thijs van Hoof gegaan. De grootste pletter is vervolgens met vereende krachten binnen in de molen geplaatst en vervolgens goed schoongemaakt.

Een week later is hij in drie delen naar de eerste zolder getakeld. Daar werd hij ontdaan van alle roest en volledig in de lijnolie gezet. Zo krijgt roest geen kans meer, maar blijft het authentieke uiterlijk behouden. Hoewel er ook een bijpassende motor onder gezet is, evenals een riem, is de pletter nog niet functioneel. De aansluiting op de elektrische installatie ontbreekt helaas nog. Het voornemen om hem op wind aan te drijven kon vanwege plaatsgebrek helaas niet doorgaan. Het streven is om hem in 2019 bedrijfsvaardig te maken.

Zicht vanaf de trap op de pletter. Begin 2019 zal er nog een houten stortkoker worden gemaakt, zodat de trechter (kaar) eenvoudig gevuld kan worden.

Fotocollage van de opbouw van de graanschoner. De inbouw is op enkele details na afgerond.

Fotocollage van de opbouw van de maalstoel. Het voornemen is om deze in 2019 bedrijfsvaardig te maken.

Molenbiotoop

Wat water is voor de vissen, is wind voor een molen. Voor het behoud van een traditionele windmolen is een goede windvang essentieel. Elk jaren proberen we de windvang van de molen weer ietsjes te verbeteren. De tijd dat de molen vrij in het open veld stond is al een tijdje voorbij en dat nemen we ook niet als uitgangspunt. Wel streven we naar een omgeving die én groen is én vrije windvang biedt. Door het groen laag te houden houdt je enerzijds wind voor de molen en anderzijds een weids landschap wat zo kenmerkend is voor de Hoeksche Waard.

In het afgelopen jaar hebben we op twee momenten aan deze 'molenbiotoop' gewerkt. In het voorjaar van 2018 is er achter de molen, op het erf van de fam. Spaan, een grote eik verwijderd. Deze grote boom zorgde voor veel windbelemmering, wat zich uitte in onregelmatig draaien, weinig 'fut' en het klapperen van de zeilen. In goed overleg met de eigenaren hebben we de boom door Nico Vos Groenvoorzieningen uit Maasdam laten verwijderen. In het najaar, op de landelijke Natuurwerkdag van 3 november, is er op twee locaties aan de biotoop gewerkt. In de tuin en het natuurgebied ten zuidwesten van de molen zijn twee rijen wilgen (totaal 80 meter) geknot. Dit klusje werd o.a. geklaard door knot-vrijwilligers van Hoekschewaards Landschap en vrijwilligers die zich speciaal voor deze dag hadden aangemeld. Ten oosten van de molen werden daarnaast een groot aantal hoge struiken en een spar verwijderd. Deze werkten als een stuw voor de wind. Tot slot zijn er i.v.m. de toekomstige sloop van de Posthoorn en de vm. werkplaats van Van Es door de eigenaar een groot aantal bomen verwijderd. Er kan daarom gerust gesteld worden dat de biotoop in 2018 aanzienlijk is verbeterd.

Fotoimpressie van de Natuurwerkdag op 3 november. Er werd door 20 vrijwilligers heel veel werk verzet!

Veiligheid

Een terugkomend onderwerp elk jaar is de veiligheid op de molen. Een traditionele windmolen is gemaakt in een tijd dat er nog niet zo erg naar veiligheid werd gekeken. Als iets gevaarlijk was, dan moest je maar opletten of er anders niet bij in de buurt komen. Nu is alles wat meer ‘hufterproof’. Bij een monument is het belangrijk om een evenwicht te vinden tussen veiligheidsmaatregelen en de monumentale waarden. In het afgelopen jaar is er op het gebied van de algemene veiligheid niet veel veranderd. Sinds 2016 gebruiken we al netten ter afzetting van het wiekenkruis en sinds 2017 zijn daar nog waarschuwingbordjes aan toegevoegd. Elk jaar wordt samen met een collega molenaar en een bestuurslid de RI&E (Risico Inventarisatie en Evaluatie) doorgelopen. De daaruit voortkomende actiepunten worden dan vervolgens aangepakt. Een extra risico vormde in het afgelopen jaar de gereed gekomen aandrijving van de koekenbreker en de graanschoner. De aandrijfriemen zijn al kort na het gereedkomen door houten rekken afgeschermd. Dit was echter niet op elke plek even goed mogelijk. Deze bewegende delen draaien daarom alleen maar mee als daar goed toezicht op gehouden kan worden. De bediening (‘aan/uit’) is daarnaast altijd binnen handbereik.

Er zijn in het afgelopen jaar geen grote incidenten geweest. Wel werd er tijdens een rondleiding met warm weer iemand onwel. Rust en water zorgden voor herstel. Om nog beter met zulke situaties om te kunnen gaan heeft de SMHW voor alle vrijwilligers in november een EHBO-, reanimatie- en AED-cursus geregeld. Deze cursus zal elke twee jaar worden herhaald, maar eigenlijk is jaarlijks het beste. Het is te hopen dat we de opgedane kennis natuurlijk nooit in de praktijk toe hoeven te passen.

Onderhoud

Gedegen onderhoud is noodzakelijk om een monument als De Lelie in een goede conditie te houden. Achterstallig onderhoud zal in een later stadium altijd tot extra kosten leiden en dat is zonde van het geld. Ook in het afgelopen jaar hebben we veel aandacht besteed aan het onderhoud van de molen. Hieronder volgt een overzicht van de uitgevoerde werkzaamheden in eigen beheer en door externe partijen.

Extern

In de zomer van 2018 is molenmaker Wim van der Wal samen met zijn zoon Arie-Willem begonnen aan een welverdiende onderhoudsbeurt. In vier weken tijd heeft hij acht windborden, alle bordschroten, twee voorzomen, een aantal heklatten, kluften, de vorstplanken, beide voorkeuvelenswaarden én een hele hoop hekwiggen vervangen. Ook heeft Wim nog reparatiewerk verricht aan de achterzijde van de kap, waar door lekkage rot was ontstaan. Daarnaast zijn het complete wiekenkruis, de complete staart, de vangstok en de voorkant van de kap geschilderd. De oplettende voorbijganger zal gezien hebben dat er aan de kleurstelling e.e.a. is veranderd. Bij de schilderbeurt is namelijk het oude kleurenschema gehanteerd dat aanwezig was van – in ieder geval – 1897 tot 1942. Deze nieuwe kleurstelling bevalt zeer goed en staat werkelijk schitterend. Als de spreekwoordelijke kers op de taart zal de keerkui (onder de kap) bij een komende onderhoudsbeurt zijn gele kleur nog inruilen voor groen.

Naast Wim van der Wal heeft ook de Restauratiewerkplaats Schiedam een aantal werkzaamheden verricht aan de molen. In de zomer hebben we samen met molenmaker Bas Batenburg onderhoud gepleegd aan het koppel maalstenen (zie ook 'maalactiviteiten en meelverkoop'). Eind december is hij opnieuw langs geweest voor het preventief versterken van een krimpseur in de ezel, een balk van de vang (rem). Daarnaast heeft de Restauratiewerkplaats meermaals materialen beschikbaar gesteld voor alle timmerwerkzaamheden in de molen, waarvoor natuurlijk nogmaals een hartelijke dank!

Naast molenmakers hebben er ook nog andere partijen aan de molen gewerkt. We noemen in dit kader een inspectie van Van Lierop. Er zijn geen sporen van houtborende insecten aangetroffen, maar wel moeten er drie balkkoppen van de kapzolder met kunsthars aan worden gegoten. Ook zijn de brandblussers gecontroleerd.

In eigen beheer

Naast onderhoud door externe bedrijven is er ook in het afgelopen jaar veel gedaan in eigen beheer. Vrijwilliger Jan van Rotterdam heeft in het afgelopen jaar het raam op de begane grond opnieuw geschilderd, evenals twee deuren en het complete kruirad. Het gaande werk in de molen is gedurende het jaar goed gesmeerd en onderhouden. In de zomer zijn daarnaast ook nog alle ramen goed schoongemaakt. Ook is de zakkenbank tegen de muur op de steenzolder opnieuw vastgezet met een ketting, omdat de oude kram helaas afgebroken is. In het kantoor hebben Jan en Danny Groenenboom (leerling-molenaar op Westmaas) een nieuwe tafel langs de muur gemaakt. Gerrit de Bruin (eveneens leerling in Westmaas) heeft een nieuw vangtouw aangebracht en is er een nieuwe steenbus geplaatst in de handmolen. Ook is het kaar (graanbak) van de handmolen opnieuw in elkaar gezet en gerepareerd, omdat deze van ouderdom uit elkaar begon te vallen.

Impressie van de onderhoudswerkzaamheden in de zomer door Wim en Arie-Willem van der Wal

Restauratie kelder en motorhuis

In het najaar van 2017 zijn we gestart met het uitgraven van de kelder onder de molen. Deze kelder, die de helft van de begane grond beslaat, is in 1955 opgevuld met zand. Vrij recent onderzoek heeft uitgewezen dat er aan de andere zijde zeer waarschijnlijk nog een kelder aanwezig is. Deze zal niet worden uitgegraven. Samen met een aantal (jonge) vrijwilligers is in 2017 gestart met handmatig verwijderen van het zand. Uiteindelijk is er ca. 5 á 6 kuub zand verwijderd met emmers. Door niet de toplagen eraf te halen, maar direct per vierkante meter de diepte in te gaan kon snel een beeld worden gevormd van de keldervloer. Hierdoor kon globaal een beeld van de kelder worden gevormd nog voordat alle zand was verwijderd.

Om grotere stappen te kunnen zetten heeft het Schiedamse bedrijf Zandzuigen.com ons in het voorjaar van 2018 voordelig kunnen helpen door het resterende zand machinaal te verwijderen. In drie uur tijd wisten zij met een tankwagen ca. 12 kuub zand te verwijderen. Vervolgens is de oostzijde van de kelder volledig schoongemaakt. In de westzijde ligt nog een restantje zand dat later nog handmatig verwijderd zal worden. In navolging van deze activiteiten heeft er in samenwerking met de Restauratiewerkplaats Schiedam een uitgebreide inspectie plaatsgevonden van zowel de kelder als het motorhuis. Hier is een werkomschrijving en begroting uit voortgekomen voor een complete restauratie. Het streven is om in 2019 een definitief restauratieplan op te stellen. Ook moet de restauratie financieel worden gedekt. Wanneer dit traject spoedig verloopt kan er wellicht in 2020 daadwerkelijk met de restauratie worden begonnen. In het voorjaar van 2018 is er al wel een ventilator in de machinekamer geplaatst om de vochtige lucht af te voeren. Dit had zeker een positieve uitwerking. Wordt vervolgd!

Molenerf

Naast de molen verdient ook het erf de nodige aandacht. Vrijwilliger Jan van Rotterdam heeft in het afgelopen jaar geregeld het gras gemaaid en de haag geknipt. Ook wordt dan een stuk van de dijk en een grasstrook langs de weg meegenomen. We willen ook namens deze weg Jan daar hartelijk voor bedanken, want zonder zijn inzet had de directe omgeving van de molen er niet zo strak bij gelegen!

Om het erf zo historisch correct mogelijk te maken heeft achterbuurman Arie Molendijk op 1 september samen met zijn zoon in opdracht van ons het vroegere molenpad gereconstrueerd. Dit pad, gelegen tussen het molenaarshuis en de molen in, werd vroeger gebruikt om de wagen op te parkeren bij het laden en lossen. Jan van Rotterdam heeft vervolgens de overgang van de straat naar het pad weer vloeiend gemaakt. Als verlengstuk van het molenerf huren/gebruiken we sinds het voorjaar van 2018 de tuin tegenover de molen. Hier zal een historische moestuin worden ontwikkeld in samenwerking met tuinenorganisatie Groei en Bloei. Meer hierover in het volgende jaarverslag!

Jaarcijfers

Financieel

In het afgelopen jaar hebben we **1043** pakjes meel verkocht in ons meelwinkeltje. In totaal is er voor **€ 1772,16** uitgegeven aan ijzer- en houtwaren, inventaris, verfwaren en overige materialen. Deze uitgaven werden bekostigd door giften, de opbrengsten uit de meelverkoop en de contributiegelden van de vrienden. Belangstellenden kunnen inzicht krijgen in de complete financiële administratie door contact met ondergetekende op te nemen.

Bezoekers

In totaal hebben **1775** bezoekers de molen bezocht in het afgelopen jaar, een stijging van maar liefst 42%! De meest drukke dag was Toer langs de Boer, gevolgd door de Hoeksche Waardse Molendag, Open Monumentendag en Nationale Molendag.

Aantal omwentelingen

Door middel van een door op de bovenas aangebrachte teller wordt het aantal omwentelingen van het wiekenkruis geregistreerd. Na elke draaidag wordt de tellerstand genoteerd in het logboek van de molen. In 2018 is er ca. **863,5** uur met de molen gedraaid, verdeeld over **126** dagen. In 2018 zijn het aantal omwentelingen wederom gestegen ten opzichte van vorige jaren. Afgaande op het aantal omwentelingen zal de Provincie Zuid-Holland begin 2019 een draaipremie overmaken van **€ 580,-** euro.

In de onderstaande tabel staan het aantal omwentelingen per jaar vermeld:

2012	62.270
2013	61.491
2014	256.876
2015	286.076
2016	297.921
2017	308.225
2018	353.083

